

Taivalkosken lukio 1968-2005

Ensimmäinen kansakoulua täydentävä oppilaitos, 4-vuotinen kunnallinen keskikoulu, aloitti toimintansa syksyllä 1955. Seuraavan vuosikymmenen alussa aloitti ammattikoulu, sen jälkeen metsäoppilaitos ja erityiskoulu ja vuosikymmenen lopulla vuonna 1968 kansalaisopisto ja lukio.

Ensimmäisen kerran lukion perustamista käsiteltiin kunnanvaltuustossa vuonna 1965. Asiaa valmistelemaan valittiin toimikunta, johon kuuluivat rehtori Tor-Erik Nyberg, Matti Ylisirniö ja Uuno Tauriainen. Toimikunta oli yhteydessä Posion ja Puolangan kuntiin yhteisen lukion aikaansaamiseksi, mutta yhteistyötä ei syntynyt. Vuonna 1966 kunnanhallitus esitti valtuustolle, että Taivalkoskelle perustetaan yksityinen lukio, jonka kannatusyhdistyksenä on kunta. Kunnanvaltuusto päätti kuitenkin yksimielisesti, että lukiota anotaan valtion kouluna. Näin tapahtuikin, valtioneuvoston asetus lukion perustamisesta annettiin 16.2.1968. Lukio oli mitoitettu kaksisarjaiseksi. Toiminta alkoi asteittain syyslukukauden 1968 alussa. Ensimmäisen lukuvuoden rehtorina toimi keskikoulun rehtori ja opettajina keskikoulun lehtorit. Seuraavien kahden vuoden aikana perustettiin matemaattisten aineiden ja vieraan kielen lehtorin virat, rehtorin tehtäviä hoiti edelleen keskikoulun rehtori oman virkansa ohella. Koska lukio oli valtion oppilaitos, keskeiset päätökset tehtiin kouluhallituksessa, paikallisesta hallinnosta ja taloudesta vastasi rehtori. Lukiolla oli kunnanvaltuuston valitsema vanhempainneuvosto, jonka tehtävänä oli järjestää kodin ja koulun yhteistyötä, antaa lausuntoja koulua koskevista asioista. Lukuvuoden työsuunnitelmat, lukujärjestykset, opettajien työmäärä- ja palkkalistat samoin kuin kuukausittaiset tilitykset kustannuksista käsiteltiin Helsingissä. Vuoden 1970 alussa perustetulle lääninhallitukselle siirtyivät sittemmin työsuunnitelmat, talous oli edelleen kouluhallituksen alaisena.

Kunta oli kouluhallituksen kanssa käymissään neuvotteluissa sitoutunut järjestämään tilat ns. Kosken talosta. Kouluhallitus oli esittänyt, että kunta tarjoaisi maksutta tontin lukion käyttöön, tähän tarkoitukseen oli ajateltu koulukeskuksen vieressä olevaa Puustellin tonttia. Nämä ajatukset eivät toteutuneet. Lukio aloitti osaksi silloisen keskikoulun tiloissa osaksi ns. vanhassa asuntolassa. Vuonna 1971 lukio sai omat tilat B-talosta, jossa toimi myös osa kansalaiskoulua ja erityiskoulu.

Lukion perustaminen sijoittui vaiheeseen, jolloin valmisteltiin peruskoulujärjestelmään siirtymistä. Lapin lääni ja Koillismaan kunnat aloittivat peruskouluopetuksen vuonna 1972. Peruskouluun siirryttäessä valtion ja yksityiset lukiot siirtyivät kuntien ylläpidettäviksi. Taivalkoskella ei alkuvaiheessa oltu halukkaita ottamaan lukiota kunnan ylläpidettäväksi, lähinnä epävarmuutta aiheuttivat kustannukset, mutta myönteinen päätös syntyi, ja heinäkuussa 1972 valtio luovutti lukion kunnalle.

Kunnan tultua ylläpitäjäksi koulun hallintoa varten perustettiin johtokunta, joka toimi suoraan kunnanvaltuuston alaisena. Kirjanpito ja palkanlaskenta siirtyivät kunnanvirastoon. Kodin ja koulun välistä yhteistyötä varten oli edelleen vanhempainneuvosto. Vuonna 1973 valittiin ensimmäiset kouluneuvostot, joissa olivat edustettuina koulun opettajat ja oppilaat ja jotka valittiin vaaleilla kalenterivuodeksi kerrallaan. Taivalkosken lukion kouluneuvostoon kuului 3 opettaja- ja 3 oppilasjäsentä. Varsinkin kouluneuvostojen aloittaessa elettiin voimakasta politisoitumisen aikaa ja kouludemokratian nimissä haluttiin saada oppilaille päätöksentekovalta kouluissa. Erityisiä intohimoja herättivät ns. ristiinäänestykset, jolloin oppilaat ja opettajat olisivat voineet äänestää vaaleissa kumpiakin. Taivalkoskella ei ristiinäänestystä ollut kertaakaan. Lääninhallitus, joka luvan myönsi, noudatti yleensä lausunnonantajien enemmistön näkemystä. Kouluneuvostolla oli laajat mahdollisuudet osallistua kouluntoimintaan ja olla kehittämässä uutta työskentelykulttuuria. Tältä ajalta ovat lukion perinteeksi jääneet ns. teemapäivät ja teemaviikot, jolloin paneudutaan päivittäisen opiskelun ohella tiettyyn asiakokonaisuuteen. Tältä ajalta periytyy myös lukion tapa kutsua arvovaltaisia vieraita asiantuntijoiksi. Vuosien varrella lukiolla ovat vierailleet mm. YK:n apulaispääsihteeri Helvi Sipilä, metropoliitta Leo, maaherra Eino Siuruainen ja useat kansanedustajat ja euroedustaja sekä muutamat kirjailijat.

Lääninhallituksen kouluosastolla oli merkittävä rooli lukion hallinnossa. Se hyväksyi koulujen työsuunnitelmat, antoi lausunnon valtioneosuushakemuksiin, hyväksyi lainsäädännön sallimat poikkeukset opetusjärjestelyihin ja hoiti kouluneuvostovaalien järjestelyihin liittyviä asioita. Lääninhallituksen tehtäviin kuului myös koulujen tarkastustoiminta ja myöhemmin erittäin suuri panostus rehtoreiden ja opettajien täydennyskoulutuksissa. Lukion toiminnan kannalta oli onnellista, että sen koulutoimentarkastajana toimi kouluneuvos Taimi Lohi, jonka kannustavalla ohjauksella oli suuri merkitys lukion kehittämishankkeissa.

Jälkikäteen voidaan myös todeta, että johtokunnilla oli merkittävä osuus siinä, että lukion toiminta ei ollut vain ns. lainkirjaimen täyttämistä vaan koko ajan myös eteenpäin katsomista. Johtokunnan jäsenet olivat aktiivisia ja kokoukset rakentavia ja keskustelevia. Samaa voi sanoa myös vanhempainneuvostoista, mm. lukion stipendirahaston perustaminen ja ensimmäisen tietokoneen hankinta koululle oli sen ja oppilaskunnan ansioita. Rahaa kerättiin laskiaisriehoilla, lastenjuhilla ja vappumatineoilla.

Vuonna 1972 luotu hallintomalli toimi vuoteen 1985, jolloin lukiot siirtyivät selkeästi osaksi kunnan koululaitosta ja päätösvalta lukiota koskevissa asioissa siirtyi koululautakunnalle. Johtokunnalle jäivät entiset vanhempainneuvoston tehtävät ja johtokunnat lakkautettiin ensimmäisinä säästötoimina.

Kunnasta lukion ylläpitäjänä voi sanoa vain myönteistä. Lukiokoulutuksen tärkeys on näkynyt mm. siinä, että kunta poisti lukukausimaksut lähes heti otettuaan lukion haltuunsa, kouluruokailu muuttui maksuttomaksi, koulumatkat olivat maksuttomat ja 80-luvulla oppilaat saivat oppikirjat koulun puolesta. Merkittävä tuki sivukyliä oppilaille on ollut myös maksuton oppilasasuntola. Vuosien varrella nousseita kehittämishankkeita on tuettu ja hankkeisiin on pyritty saamaan myös ulkopuolista rahoitusta.

Lukion tilakysymys on vuosien varrella ollut ajankohtainen opetuksen laajentuessa ja oppilasmäärän kasvaessa. Toiminta B-talossa jatkui vuoteen 1978, jolloin lukio siirtyi entisiin kansalaiskoulun tiloihin peruskoulurakennukseen. Seuraava vaihe oli, kun ammattioppilaitokselta vuokrattiin yksi luokkatila, seuraavana vuonna kaksi, ja matemaattisten aineiden opetus oli useita vuosia kokonaan ammattioppilaitoksella. Syksyllä 2003 pääosa lukion opetuksesta siirtyi kokonaan ammattioppilaitokselle, jossa sijaitsevat myös hallinnolliset tilat. Lukion oppilaille on koko toiminnan ajan ollut mahdollisuus asua asuntolassa, jossa aluksi oli myös keski- ja peruskoulun oppilaita ja myöhemmin pelkästään lukion oppilaita. Kouluruokailu on ollut peruskoulun kanssa yhteinen lukuun ottamatta muutamia vuosia, jolloin ruokailu ostettiin ammattioppilaitokselta.

Lukion aloittaessa toimintansa opetuksen hoitivat silloisen keskikoulun lehtorit oman toimensa ohella. Parin vuoden sisällä lukioon saatiin päätoimiset matemaattisten aineiden ja vieraiden kielten lehtorin virat. Rehtorin tehtäviä hoiti keskikoulun rehtori opetusneuvos Tor-Erik Nyberg oman virkansa ohella tammikuuhun 1972, jolloin kouluhallitus nimitti lukion päätoimisen lehtorin Kaija Paason rehtoriksi. Lukion opettajakunta alkoi vakiintua 70-luvun puolivälissä, jolloin äidinkielen lehtori Ritva Renvall, historian ja psykologian ja opinto-ohjauksen lehtori Leif Hassel, saksan kielen lehtori Anneli Hassel ja peruskoulun ja lukion kuvaamataidon lehtori Anita Kemola aloittivat opetustyön. Peruskoulun biologian ja maantiedon lehtori Lea Rauhala oli tullut lukion opettajaksi jo 1969 ja jatkoi tehtävässä 90-luvun lopulle. Matemaattisiin aineisiin ja englannin kieleen saatiin pitkäaikaiset opettajat ja näin koulun toiminta sai hyvät kehittämissedellytykset. Näistä opettajista mainittakoon englannin ja ranskan kielen lehtorit Pirkko Rauhala ja Tuula Uusitalo, matemaattisten aineiden lehtoreista Osmo Parkkinen, Tapio Kuumola ja Maritta Kellokumpu. Mainittakoon, että lukion lehtorit ovat omaehtoisesti ja omalla kustannuksellaan hankkineet kelpoisuuksia oppiaineisiin, joihin ei ole voitu perustaa uusia virkoja.

Lukion alkuvuosina rehtori hoiti myös kanslian. Peruskoulun toimittua muutaman vuoden perustettiin peruskoulun ja lukion toimistovirkailijan virka, jota hoiti Aira Tauriainen. Työmäärän kasvettua lisättiin henkilökuntaa ja perustettiin lukioon ja Vaaran kouluun yhteinen virka, jota hoiti useiden vuosien ajan Jaana Puolakanaho. Myöhemmin virka muutettiin ja lukion toimistotehtäviä hoitivat Riitta Hanhela ja ammattioppilaitoksen kanslistit Maire Parviainen ja Teija Tolonen. Tällä hetkellä virka on pelkästään kunnan virka, jossa on Asta Suutari.

Lukion aloittaessa toimintansa oppilasmäärä oli 20. Vuosien varrella lukion aloittaneiden määrä on vaihdellut 28–45 %:n välillä. Paikkakunnan monipuolinen koulutustarjonta ja elinkeinorakenteen voimakkaat muutokset ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että lukion aloittamisprosentti on jäänyt muuta maata alhaisemmaksi. Parasta aikaa elettiin silloin, kun kaivostoiminta oli käynnistynyt, ja paikkakunnalle oli tullut runsaasti uusia asukkaita. Valtakunnallista julkisuutta lukio sai vuonna 1975, kun ensimmäinen peruskoulun yläasteen suorittanut ikäluokka siirtyi jatko-opintoihin. Taivalkoskella lukioon tuli 51 oppilasta, joista 2 poikaa. Tämä hätkähdytti väkeä opetusministeriötä myöten, olihan peruskoulua markkinoitu koko ikäluokan kouluna, joka tarjosi tasavertaiset ja yksilölliset jatko-opintomahdollisuudet. Lukion hienoinen aliarvostus paikkakunnalla on näkynyt myös siinä, että varsinkin alkuvuosina keskeyttäminen oli tavallista. Aikaa myöten keskeyttäminen vähentyi ja viime vuosina niitä ei juurikaan ole ollut, vaikka kaikki kiinnostuneet on otettu opiskelemaan, eikä keskiarvorajaa ole ollut. Opinnot on pyritty suorittamaan ns. normaaliajassa, monista lukioista tuttua opintojen pitkittymistä ei juurikaan ole, mutta ei myöskään kahden vuoden opiskelijoita kuin muutamia. Opintojen säännöllinen suorittaminen on osoitus siitä, että opiskelijat, jotka lukioon tulevat, tulevat opiskelumielessä. Tästä on osoitus myös se, että työrauha- tai muita häiriöitä ei ole esiintynyt.

Lukion yhteyteen on aina kuulunut oppilaskuntatoiminta. Taivalkoskellakin, muiden lukioiden tavoin, toiminta on välillä ollut vilkkaampaa, välillä vaisumpaa. Viime vuosina oppilaskuntatoiminta on jälleen virkistynyt, ja oman näkyvän lisänsä toimintaan on tuonut nuorisovaltuusto, jossa lukiolaisilla on ollut näkyvä rooli.

Kun lukio aloitti toimintansa, sitä sääteli vuodelta 1872 ollut koulujärjestys. Vanhimmat opetussuunnitelmat olivat 1940-luvulta. Mutta 70-luvulta lähtien muutokset ovat seuranneet toisiaan. Opetussuunnitelmaa on uudistettu 8 kertaa, milloin vain tuntijaon osalta, milloin taas koko sisältöä. Suurin uudistus oli 90-luvulla, jolloin kouluille annettiin mahdollisuus laatia hyvinkin laajoja sisältöjä. Ajatus laaja-alaisesta tarjonnasta on kuitenkin kariutunut taloudellisten resurssien kavetessa. Viimeisin 2005 toteutettu suunnitelma olikin jo supistettu versio edellisestä. Koulutyön suunnittelun kannalta ”radikaali” uudistus oli siirtyminen tunti-kehysjärjestelmään, jolloin koulu sai päättää, miten opetukseen annetut tunnit käytetään, kunhan oppilaat saavat opetusta pakollisissa ja valinnaisissa kursseissa.

Merkittävin uudistus koko lukion historian aikana on ollut siirtyminen luokattomaan lukioon. Ajatus luokattomasta lukiosta heräsi jo 80-luvulla, ja ensimmäiset kokeilut alkoivat verraten nopeasti. Taivalkoski haki mukaan kokeiluun jo 80-luvun puolivälissä, mutta silloin ajatus pienen koulun mukaan ottamisesta hylättiin. Mutta Oulun lääninhallituksen tuen ja oman sinnikkyyden ansiosta pääsimme lopulta mukaan 1989. Kun silloinen maaherra Ahti Pekkala ja kouluosaston päällikkö Mauri Paananen sekä kouluneuvos Taimi Lohi ja opetusministeriöstä kokeiluista vastaava opetusneuvos Jouko Könnölä vierailivat Taivalkoskella, he vakuuttivat, että täällä suunniteltu malli oli toteuttamiskelpoinen. Kokeiluun oli kirjattu silloiseen lukio-opiskeluun uusia asioita kuten itsenäinen kurssien suorittaminen, puolikurssiopetus ja laajennettu opintojen ohjaus. Kokeiluun pääseminen ei ollut ainoastaan oman oppilaitoksen kannalta merkittävä, vaan sillä oli myös valtakunnallista merkitystä. Siihenastiset kokeilusuunnitelmat olivat olleet lähinnä työjärjestyskokeiluja ja julkisuudessa painotettiin, että luokaton lukio edellyttää vähintään kolmisarjaista koulua, siis mallin toteutuminen olisi merkinnyt pienten lukioiden lakkauttamisia. Kokeilu kuitenkin osoitti, että pienet lukiot Kolari, Ranua ja Taivalkoski toteuttivat kokeilun niin, että se ei ollut vain työjärjestyskokeilua, vaan ennen kaikkea toiminnallista kokeilua, ja että pienessäkin lukiossa opinnot pystyi suorittamaan kahdessa vuodessa. Taivalkoskella rohkeutta lähteä uudistuksiin oli saatu yhteistyöstä kansalaisopiston kanssa. Täällä oli jo kaksi kertaa järjestetty aikuislukio-opetusta, muuten ensimmäisinä koko maassa, ja kokemukset olivat hyviä.

Luokattoman lukion kokeilun aikana kypsyi myös ajatus ylioppilaskirjoitusten uudistamisesta hajauttamalla ja valinnaisuuden lisäämisellä. Taivalkoski pääsi mukaan tähänkin kokeiluun, ja sitä kesti aina vuoden 2003 loppuun saakka. Nämä kokeilut ovat olleet koulun tulevaisuuden kannalta erittäin merkittäviä, ja toivathan ne pienoisen lisän valtionosuuteenkin.

Opetuksen ja työtapojen kehittämiseksi on ollut myös oppiainekohtaista kehittämistyötä.

Näistä merkittävimmät ovat olleet Opetushallituksen ohjaama puheviestinnän kokeilu, jossa oli mukana äidinkielen lehtori Ritva Renvall, vieraiden kielten työtapakokeilu, johon osallistuivat lehtorit Anneli Hassel ja Pirkko Rauhala sekä matemaattis-luonnontieteellisten aineiden LUMA-hanke, jota toteuttivat lehtorit Maritta Kellokumpu, Synnöve Huovinen ja Tanja Hassinen sekä Seppo Anttonen ja Sirpa Aikkila.

Maassamme elettiin taloudellisesti hyvää aikaa 80-luvulla ja osaksi vielä 90-luvullakin, ja niinpä lukioissakin heräteltiin ajatuksia koulun ulkopuolisesta toiminnasta. Taivalkoskellakin otettiin opetusohjelmaan opintoretket, joita tehtiin Helsinkiin, Tukholmaan, Kööpenhaminaan ja etäisin Kos-saarelle historian opetuksen puitteissa. Yhdeksänkymmenluvun puolivälissä lukiolla vieraili Opetushallituksesta Rainer Domisch, joka otti vastaan pyyntömme ystävyyskoulun saamisesta, ja niinpä vuonna 1996 solmimme ystävyyskoulusuhteen Saksan Schwarzwaldissa sijaisevan Richard-von-Weizsäcker-Schulen kanssa, ja oppilasvaihtotoiminta on siitä lähtien kuulunut koulun ohjelmaan. Rahoitusta toimintaan on saatu henkilöstövaihtokeskuksen Cimon ja Opetushallituksen kautta ja välillä on matkat rahoitettu itse.

Tämänkaltaista yhteistoimintaa samoin kuin yhteistoimintaa toisen asteen oppilaitosten kesken edellyttää nykyinen lainsäädäntö.

Ensimmäinen paikallinen yhteistyökumppani oli kansalaisopisto, jossa lukiolaiset ovat voineet täydentää opintojaan. Ammattioppilaitoksen kanssa oli ensi alkuun lähinnä kerhomaista yhteistyötä. Lukiolaiset olivat kiinnostuneita etenkin vaatetuspuolen ja ravintotalouden kurseista, mutta ne loppuivat jo yhden lukuvuoden jälkeen. Viime vuosina on rakennettu yhteistä kurssitarjontaa ristikkäisopintojen mahdollistamiseksi. Pikkuhiljaa asia etenee, ja muutamia opiskelijoita on ollutkin, mutta laajempaa kiinnostusta ei ole herännyt.

Merkittävän tuen oppimisverkoston rakentamiseen on tarjonnut vuonna 2000 alkanut etälukio-opetus, jossa Taivalkoski 24 muun Pohjois-Pohjanmaan kunnan kanssa tarjoaa ilta-opetuksena opiskelumahdollisuuden aikuisille ja nuorille. Tähän toimintaan liittyy päivälukioiden verkottumishanke, jota kehitetään EU-tuella samoin kuin aikaisempaa etälukiohanketta. Paikallinen Pääalo-instituutti on useiden vuosien aikana järjestänyt myös lukioikäisille sanataiteen opetusta, ja senkin lukiolaiset ovat voineet sisällyttää opintoihinsa valinnaiskursseina.

Lukion perinteet ovat luonnollisesti nuoret, mutta lukuvuoden päätapahtumat, syksyn itsenäisyysjuhla uusien ylioppilaiden lakittamisineen, penkinpainajaiset ja Wanhat tanssit sekä kevätlukukauden päättäjäiset ovat muodostuneet kohokohdiksi.

Yhteistyökumppaneista puhuttaessa ei sovi unohtaa Taivalkosken seurakuntaa, joka auliisti tarjosi uskonnon opetukseen apua siinä vaiheessa, kun lukiolla ei ollut opettajanvirkaa.

Yhteinen jumalanpalvelus ja itsenäisyysjuhla on jo vuosien ajan kuulunut lukion ohjelmaan.

Kun ensimmäiset ylioppilaat valmistuivat vuonna 1971 paikallinen Lions-Klubi ojensi stipendin parhaalle ylioppilaalle ja Rotary-Klubi kukitti uudet ylioppilaat. Nämä tapahtumat ovat tulleet miellyttäväksi perinteeksi. Myöhemmin stipendin luovuttajiksi ovat tulleet Osuuspankki ja Pääalo-seura.

Viime vuosina on koulujen toimintaan liitetty toiminnan arviointi, joko itsearviointina tai ulkopuolisena arviointina. Ajatus oppimistulosten julkisuudesta on herättänyt monenlaisia mielipiteitä, mutta avoimuus kuuluu aikaamme. Lukiot ovat voineet verrata ylioppilaskirjoitusten tuloksia valtakunnan tasoon jo vuosien ajan; parin viime vuoden ns. ranking-listat ovat tuoneet tulokset kaikkien nähtäviksi. Taivalkosken lukio on näissä vertailuissa sijoittunut kiitettävästi. Vuonna 2005 se oli kahdeksas Oulun läänin 42 lukion joukossa ja 76. koko maan yli 400 lukion joukossa.

Tulevaisuutta ajatellen lukio on hyvinkin ajan tasalla oleva, eteenpäin pyrkivä oppilaitos, joka on hakenut sijansa ei ainoastaan omassa kunnassa vaan laajemminkin. Tästä on hyvä jatkaa.

Taivalkoskella 25.11.2005

Kaija Paaso